

Színházi bemutatók

Madách Színház

Othello

Megérttem *Adám Ottót*, hogy nem proklamálta jó előre a maga *Othello*-konceptióját. *Adám* művészi alkotómódszeréhez tartozik annak bizonyítása, hogy az előadás nemcsak értelmezésből, hanem játékból, a színész személyiségéből is születik, s a játék belső feszültségrendszerét, az egyes alakítások arányait, a hangsúlyok elosztását pontosan kiszámítani, előre meghatározni eleve lehetetlen.

Az *Othello* esetében ezerszeresen így van, ez a mű formálási kultúrát, igazi összjátékot követel, minden hangsúlynak, minden mozdulatnak legalább annyira fontos a rezonanciája, mint önnön jelentése; *Othello* és *Jágó* megrendítő párviadala akkor hat igazán, ha a játék lélektani fordulatait a színpadi valóság hitelesíti.

Az *Othello* Shakespeare egyik re-

mekműve. Ezt hirdetni könnyű; a színpadon a megfogalmazás minőségével kell bizonyítani. Azzal, hogy a rendező bátran merjen újat mondani, tudja korunkhoz szólóan hangszerelni az *Othello* szenvedélyeinek viharzásait.

Adám Ottó megteremtette *Othello* mai színpadi vízióját; rendezői teljesítményét legjobban azzal minősíthetjük, ha szembenésünk mindazokkal az új felfedezésekkel, amelyekkel oly megrendítő élménnyé tette számunkra ezt a bemutatót. A feladata rendkívül nehéz volt, mert számolni kellett azzal, hogy *Bessenyei Ferenc* el a címszerepben *Othellót* újrafogalmazni, kivételes szellemi erőfeszítést kíván. Nemcsak azért, mert *Bessenyei 1954-es* nagy alakítását nem tudja sem a színész, sem a Shakespeare-képünk letörölni, ez az alakítás ugyanis

Jágó egyik nagy mutatója, *Cassio* léprevalása, *Ierészegítése* (*Husztai Péter* és *Kalocsay Miklós*)

beépült nemcsak *Bessenyei* művészi életébe, hanem tudatunkba is. *Adám* tehát nagyszerű találatlalt úgy teremtett új *Othellót*, hogy benne megőrizte mindazt, ami *Bessenyei* színészetében különleges érték; s a művész színesi lényét, alkatát, személyiségét a rendezői koncepció szellemi tényezőjévé, pillérévé tette. A hajdani *Bessenyei*-alakítás az őszintesség kiáradó gáttalanosságával rendítette meg, az akkori *Othellót* önnön nagysága, gyantlanlansága taszította a megsemmisülésbe. Ez a felismerés érvényre jutott a mostani alakításban is, de kiteljesedett, új mélységeket kapott. A *Jágó*-val való párba új szerű és erőteljes megkomponálásával még drámaibbá vált az a folyamat, amelyben *Othellót* szenvedélyei beleszedítik a nyomozásba, a megalázó megfigyelésekbe, amelyekben az őrtit bizonyosságkeresés úgy válik rögeszmévé, hogy önpusztító erővé növekszik és tragédiába torkollik.

Jágó másik nagy áldozata Rodrigo (Huszti Péter és Timár Béla)

Othello csak Jágóval való kapcsolatában válik anakronisztikussá. Tisztsága, gyanútlanlaga, retorikája, pátoza azért minősül korszerűtlennek, mert Jágó kegyetlen racionalizmusával szemben Othellónak nincsenek eszközei. Hadd emeljük ki: ebben a rendezői hangszerelésben Othello végtelenség azért új végtelen, hogy Jágó kihasználhassa és felbresztthesse a mór minden kishitűségét, féltelmét, az őregségtől való reszketését; Desdemona szépségétől csak belső remegé-

se növekszik, megborzong a nő szerelemtől, és attól, hogy elvesztheti. Csak a tisztaság, a naiv szenvedély lehet ilyen kiszolgáltatott, ezért érik meg ebben a lélekben a gonoszság vetése, ezért hívhatja elő Jágó az őszinte, túláradóan boldog szerelmesből a szerelmes szörnyetegét.

Adám Ottó számára nem kisebb feladvány volt Jágó korhoz szóló megfogalmazása. A kulcsot ehhez a Jágóhoz talán ott kell keresnünk, ahol felhangzik az a kísérletlenül mély gondolat, amelyben Jágó megfogalmazza magatartásának, szellemiségének lényegét, ha úgy tetszik, korszerűségét:

*„Ime a pokol teológiája!
Az ördög is, ha főbűnökre eszbit
Szakasztott ily kegyes pófát mutat
Mint jómagam.”*

Jágó tehát ebben a színpadi világban nem démoni gonoszként, hanem obszúr, becsületlen, hűséges barátként jelenik meg, a tisztesség látzata teszi ördögi szereplését lehetségessé. Nyíltságával alattomos. Mellőzhető, hogy sérelmeket akar-e megtorolni, a legfontosabb számára a nagy mutatvány iszonyú vonzása. Jágó számára jutalomjáték Othello tönkretétele. A nagy házárójáték, amelyben, ha veszthet is, számára a kihívás megéri a kockázatot. Ebben a rendezői felfogásban kivételes jelentősége van a színleléseknek, a visszakozásoknak az akaratlanul elrejtett szavaknak, amelyek az őszinteség vértanú feltöréseiként szakadnak ki belőle, a hangszlyt sosem a törődésre helyezi a jellemzés, hanem a féltő-óvó vallomásokra, a hűségét rebegek imárra, az áhítatos gyónásokra, amelyekben már ott a mérég és sokszorosan hatni tud. Jágó ezen a színpadon nem egyszerű cselző, hanem rendező, játékszervező, forgatókönyvíró; iszonyú tempót dikál, mert nem hagyja egy pillanatra sem lélegezhetet jutni Othellót, nem enged, hogy elemezze a jelenségeket, új és új szcénákat szerkeszt, a ráció mindig az ő kezében van, mert tudja, hogy csak így pusztíthat vele. Ez az örökös készenlét szorítja Othellót passzivitásba, így válik Othello igazságkeresése mindinkább sötétül, önpusztító szenvedélyé, ez a jágói aktivitás a gonoszság minden húrján ját-

szani képes; több ez, mint jámbor cselzős, ez már a szenialitás szörnyeteggé torzult, diabolikus versenyfutása, amely tart egészen a borzalmak végjáratáig.

A színészi játék nagyszerűen fejezi ki ezt az új fogalmú színpadi világot. *Bessenyei Ferenc* megrendítő erővel, csodálatos dikcióval érezteti a szerelm örömet, szenvedését. A nagy stílus, amelyben megszólal, tudjuk, nemcsak egy jellem valóságát szólaltatja meg kitűnően, hanem az igazán megrendítő színjátásza erejét is hirdeti. A színészi játékban a barbár, nagy indulatok, ösztönök lobogása éppúgy jelen van, mint egy kivételes formátumú egyéniség nagysága és kiszolgáltatottsága.

Huszti Péter Jágó-alakítására a magatartás és a cselekvés, a szavak és a tettek örökös diszkrépanciája a jellemző. Huszti Jágókat a belső őszinteség hitelesíti és gestusai és fintorai leplezik le. Nagy alakítás ez a Jágó, amelyet Huszti megteremtett. Pélelmetes, ördögi mutatványát minden mozdulattal a végletek meredélyein vezeti végig, a becsületesség becsületességét használja fel arra, hogy egy marionettjátékos kiméletlenségével dobálózék a sorsokkal. Legnagyobb pillanatai azok, amikor mintegy önmagát szuggerálja, löki újra és újra előre, amikor szinte önkívületben páros lábbal dobog, amikor a megtalált kendőt szinte magába szítja és mögötte suttogja gyilkos mondatait. Rendezői és színészi probléma a vitatható befejezés; a velencei urak odalökik a holtakkal terhes ágy elé és Jágó megrendülten, talán először néz szembe önmagával, ez az önfelmentés, mondhatni dicsőség, nem adható meg Jágónak.

Desdemona: Piros Ildikó. A rendezés itt is a színész lehetőségeiben gondolkodva építette fel Desdemona szereplését, megteremtve ezt a tisztá, szent, gyermekien természetesen lényt. Desdemona a színésznő megformálásában nem démonian kihívó szépségével, vagy erotikus vonzával teszi sorát drámai fordulatok felidőzőjévé, hanem tökéletes alvettetésével, szerelmes hitével és áldozatkészségével. Olyan áldozat, aki önmagát kínálja fel sorsa oltárán. *Cassio*, *Othello* hadnagya, *Kalocsay Miklós*, mindvégig nagyszerű stílusérzékkel illeszkedett be ebbe az egységbe, *Timár Béla* pedig Rodrigo alakjában most mutathatta fel igazán, milyen eredeti karakterformáló erővel rendelkezik; a megszeppent gyávaság és groteszk indulatok, hangulatok mesteri kifejezésével remekelt. Emiliát *Almási Éva* játszotta. Megtalálta a hűség és emberi gyengeség árnyalatait, igazi, őszinte bizalmasa volt Desdemonának.

Szinte Gábor díszlete inkább a játék első részében elégett ki. Ez a puritán festőséggel megszerkesztett színpadkép az intím jelenetekben nem funkcionál eléggé. *Mialkorszky Erzsébet* jelmezei kifejezik a rendező stílusélményét, Othello öltözékeiben érvényesül a jellem méltósága és a színpadi hagyomány is, a többi szereplő a modern és új divatú jelmezekben láthatóan a külsőségekkel is megszólaltatja a szellemi újdonságokat. *Mészöly Dező* fordítását ezúttal is frissen, költőinek, virtuóz színpadi mutatványként éreztük. Egyetlen sorát sem kezdte ki az idő...

Othello és Emilia nagyjelenete (Bessenyei Ferenc és Almási Éva) (Koncz Zsuzsa felvétele)

